

TÜRKÝYE'DE TARIM TOPRAKLARININ TARIM DIŐI AMAÇLARLA KULLANIMI

Elinizdeki kitap sanayinin, tarım da kendine dönüştürdü ü, kentin kırı neredeyse yuttu u, kentte, kırda, do ada ve do al olarak do rudan insanlar n kendilerinde birçok sorunu do urdu u bu süreçte, insanl 1n maceras 1n n hemen ba langıç dönemlerinde her_eyin temeli sayılan topra 1n, hem de en üretken bölümlerinin ülkemizde nas 1l hoyratça kullanıldı 1n 1n bilimin titizli i içinde incelemekte, Adapazar 1 ovasındaki alan ara tırması n n sonuçları n 1 vermektedir.

SUNU^

Toprak, su, hava; üphesiz do an 1n temel elemanlar 1 ve ya_ am 1n kaynaklar 1 d 1 r. Bir tür olarak insan, bir parçası oldu u bu do an 1n rahminde _ekillendi ve ba rında büyüdü. Onsan -en azından _imdilik - do an 1n bilebildi imiz bu en yetkin organizması, sadece geli_iminin ilk dönemlerinde adaklar 1yla, törenleriyle, _enlikleriyle var 1 1n 1 güvence alt 1na almaya çalı mad 1; tüm geli_me süreci içinde, ya_ am 1n n en zorlu dönemlerinde, en sıkıntılı anlarında topra 1n, suyun ve havanın ba rında dönmenin özlemini duydu. Dönebildi i anda, tekrar ya_ ad 1 1n 1 hissetti. Topra a, suya ve havaya, üretti i her türlü dü_üncede, dü_te, ütopyada yer verdi.

Onsan 1k, bu yüzden geli_mesinin belirli bir a_amasında, geçmi_ine ve çevresine ili_kin dü_üncelerini sistemle_tirmeye ba lad 1 1nda, var 1 1n ana maddesi, ilk maddesi olarak suyu, havayı ate_i - ve topra 1 gördü. Bu yüzden dinler, günlük hayatta topraktan geldik, topra a gidece iz söylemine s 1 1nd 1. Bu yüzden tüm dillerde onlar için _ark 1lar söylendi, _irler okundu[i]

Onsan hem yetkindi hem eksik. Eksikli ini a_mas 1n 1n tek yolu vard 1: Toplu ya_amak. Eksikli i, yetkinle_mesinin de nedeni oldu. Toplu ya_amak, i_bölümü - dayan 1_ma örgütlenme demektir. Onsan 1k; topra 1n ve suyun ve havanın, kendi ya_ am 1 için en uygun ko_ulları olu_turdu u bölgelerde birçok uygar 1klar kurdu. Uygar 1klar ise kendilerini kentlerinde somutla_tırd 1. Bu arada, geli_me kendi sonuçları n 1 da yaratm 1_t 1. Zenginlik, mülkiyet, egemenlik, iktidar, devlet kavramları çoktan toplumsal hayat içindeki yerlerini alm 1_lard 1. Böylece, art 1k, kendi yetkinle_mesinin ürünü olan her_ey zenginlik, mülk, iktidar, entelektüel birikim v.b. kentlerde yap 1lacak, üretim kır a kalacaktır. Kent - kır çeli_kisi ba lam 1_t 1.

Kentler, uygar 1klar 1n simgesiydi ve ayn 1 zamanda farklı uygar 1klar arasındaki ili_kiler a 1n 1n hem dü_üm noktaları hem de ili_ki ortamlarıyd 1. Zanaat ve ticaret kentlerde geli_iyor, kentler, ili_kiler a 1nda ne kadar önemli dü_üm noktalarında bulunuyorsa, o kadar zenginle_iyordu. Kentler; zanaat 1n, ticaretin, iktidar 1n, zenginli in, sanat 1n, entelektüel birikimin merkeziydi. Kır lar üretimin... Kentler, de i_imin ve h 1z 1n temsilcisiydiler, kır lar dinginli in ve yava_l 1 1n.

Oktidar kente, kentler ise k1ra muhtaçtı. Adlar1na ister kent devleti densin, ister imparatorluk; tüm uygarlıklar böylece kenti ile k1r1 ile kendi ülkelerini yarattılar. Her uygarlı 1n üzerinde ya_adıklar1 topraklar, tarih sahnesinden silinmedikleri sürece onlar1n ülkesi olarak anıldı.

Ticaretin ve zanaat1n geli_mesinin belirli bir a_amasında kentler, de erin ve zenginli in kayna 1n1 bulduklar1n1 ilan ettiler: De erin ve zenginli in kayna 1 -ülkelerinin ötekilerin ülkesine- yapt1 1 sat1_t1r!

K1r; do a ve topraklar adına son kez ba 1rdı: De erin ve servetin kayna 1 do a; bitkilerin ve hayvanlar1n do al olarak büyüdü ü ziraat, hayvancılık ve esas olarak tarımdı!

Fakat, kentli, sahip oldu u özellikleri kullanmı_ ve kendini yetkinle_tirmi_ti. Do ayı inceleyerek, gözlemleyerek, kendi ihtiyaçları1nı, do anı1n yava_ı1 1na ve çözümlerine tabi olmaksızın, diledi i hızda, diledi i miktarda üretmenin yöntemini bulmu_tu. Sanayi.

Ve iktidarın kuran kapitalizmin ve egemenlerinin dönemi ba_lamı_ oldu.

Sanayinin ve kentin zaferi kesindi: Sanayi, sa ladı 1 hız ve olanakları egemenlerinin emrine sundu; egemenlerine sanayile_ememi_ olanlara göre büyük üstünlük sa ladı. Onlar, artık, sadece siyasi ve askeri güce de il, herhangi bir andaki zenginlik olarak ekonomik güce de il, her an daha hızlanan, her an daha fazla üretme kapasitesi yaratan ve di erleriyle arasındaki farkı açan bir ejdere sahiptiler. Halihazırdaki dünya nüfusunun çok daha fazlası için üretebilirlerdi.

.***

Elinizdeki kitap sanayinin, tarımında kendine dönü_türdü ü, kentin k1r1 neredeyse yuttu u, kentte, k1rda, do ada ve do al olarak do rudan insanlar1n kendilerinde birçok sorunu do urdu u bu süreçte, insanlı 1n macerasının hemen ba_langıç dönemlerinde her_eyin temeli sayılan topra 1n, hem de en üretken bölümlerinin ülkemizde nasıl hoyratça kullanıldığını bilimin titizli i içinde incelemekte, Adapazarı ovasındaki alan araştırmasının sonuçları1nı vermektedir.

Birinci bölümde, tarım toprakları1nı tarım dı_1 amaçlarla kullanılması1nı nedenlerinin teorik çerçevesi çizilmi_tir. Yazar, önce bu yönde bir politika olu_turmanın gerekçelerini sıralamaktadır:

Topra 1 etkin ve verimli kullanmadan, di er bir deyi_le bu kullanımı1n planlamasını yapmadan

*

Ülke gelece i planlanamaz

*

Kentle_me sorunlar1 çözülemez

*

Beslenme politikalar1 olu_turulamaz

*

Ülkenin bugün ya_ayan ve gelecekte ya_ayacak ku_aklar1n1n besin gereksiniminin kar_ılanmas1 ve gelecekte de kar_ılanmas1n1n tehlikeye atılmamas1 için sürdürülebilir tarım politikalar1 olu_turulamaz

*

Tarım ürünlerinin stratejik önemi vardır. Besin gücü artık bir açlık silahı olarak kullanılmaktadır. ABD Besin ve İnsan Gereksinimleri Senato Komitesi Bakanın açıklaması yeteri kadar açıktır: Biz besin fazlasını en çok gereksinimi bulunan yerler temelinde de il, d1_ili_kilerde güç-siyasal etmenler temelinde da tırırız. Bakanın bir deyi_le, biz besini cephane olarak kullanırız .

*

Tarım topraklarının nüfusa oranı giderek azalmaktadır. Yakın gelecekte olmasa bile bu uzun dönemde açlık riski demektir.

*

Tarım topraklarının azalması çevre açısından da önemli bir sorundur; tarım topraklarında azalma biyolojik çe_itlilik ve ekolojik denge üzerinde olumsuz etkide bulunacaktır.

Çalışma; tarım topraklarının amaç dışı kullanımı sonuçlarının çevrebilimsel (Do anın bütünlü ü (bütünlük), Do anın sınırlı (sınırlılık), Do anın özdenetimi (özdenetim), Do anın çe_itlili i (çe_itlilik), Do ada hiçbir _eyin yok olmayacağı (yok olmama)(Termodinami in 1. Yasası), Bedelsiz yarar olmaz (Termodinami in 2. Yasası), Do anın geri tepmesi (tepki)(Newton'un Etki Tepki Yasası), En uygun çözümü do a bulmu_tur, Do a ile birlikte gitme) ilkeleri temelinde açıklanmaktadır.

Not edilmelidir: Geline bu noktada, ya_am1 organize etmenin k1s1tlar1 ve kurallar1, insan1n yapabilecekleri; kendisinin, kulland1 1 araç ve yöntemlerin yetkinli i de il, do an1n k1s1tlar1 ve kurallar1d1r. Çember tamamlanm1_ görünüyor!0nsan1k, do a kar_1s1nda, tümüyle onun kurallar1na boyun e erek ba_lad1 1 serüveninde, diledi ini yapabilir duruma geldi i durumda dahi, bugünün verili ko_ullar1nda do ay1 yoketmeyi göze almad1 1 sürece yine onun kurallar1na uymak, ama bu kez bilerek uymak zorunlulu unu tart1_1yor.

Yazar belirtiyor: Do al kaynaklar1n kullan1m1 aç1s1ndan dört ideal tipik yakla_1m söz konusudur:

1. sömürgeci bir tav1rla toprak ve do a kullan1m1 yani k1sa erimli kar1n en ço a ç1kar1lmas1 olarak tan1mlanan kara yönelik kullan1m;
2. insan merkezli bir tav1rla uzun erimli kar1 en ço a ç1karmay1 hedefleyen korumac111k;
3. ekosistemin uzun erimli dengesini hedefleyen, insan ve do an1n ortak ç1kar1na dayal1 eko-korumac111k
4. hem bugün hem de gelecekte ekolojik ve çevresel de erlere mutlak öncelik tan1yan yo un eko-korumac111k

Çok aç1k; bugün genel geçer yakla_1m sömürgeci bir tav1rla toprak ve do a kullan1m1d1r. Yazar bu sömürgeci tavr1n kayna 1n1n kapitalizmin do as1nda aranmas1 gerekti ini belirtiyor ve s1ral1yor:

* Kapitalist ekonomi tar1m1 metala_t1rarak onu yaln1zca bir kar arac1 haline getirmi_tir.

* Bat1daki büyümenin nedeni, kapitalist ekonomik ve toplumsal sistemin yap1s1n1n uzun erimli ussallık aç1s1ndan do al kaynaklar ve insan kaynaklar1nda büyük savurganlık kullanmas1d1r

* Kapitalizmin kar1 öne ç1karan mant1 1 ile do al kaynaklar1n kullan1m1 aras1ndaki çeli_ki nedeniyle, kapitalizme sürdürülebilir kalk1nman1n gereklerine uygun hale gelmesini sa layacak _ekilde yeniden biçim verilemez

* Bugün geçmi_inde, do al kaynaklar1n ve insan gücünün kullan1m1nda büyük bir savurganlık yapm1_ olan bat1 (kuzey ülkeleri), kendi için korumac1 önlemlere giderken, azgeli_mi_ (güney) ülkelere, hararetle serbest piyasa ekonomisini dayatmaktadır; çünkü bunu kapitalizmin mant1 1 gerektirmektedir.

Etki tepki yasas1 genel bir yasadır! Kapitalizmin do as1nda varolan bu çeli_kiler, ona kar_1t ekolojik sosyalist hareketi yaratm1_tir. Kar_1t olan hareket sadece sosyalist nitelikli de ildir. Ye_il hareket sorunu sa ve solun ötesinde bir süper ideoloji olarak isimlendirilen endüstriyalizm de görerek sosyalizm ve kapitalizmden ayr11r. Çünkü, onlara göre, sosyalizm de kapitalizm de kendi halklar1n1n gereksinimlerinin ekonomik büyüme ç1karak (maksimize ederek) en iyi biçimde kar_1land1 1na inanmaktadır.

Kentle_me ve çevre, Nüfus geli_me ve çevre ili_kileri ve varolan duruma

ili_kin saptamalar1n ard1ndan serbest d1_ ticaret ve küreselle_me ve çevre ili_kisi ele al1nmaktadı1r.

Küreselle_menin savundu u ö retisi ise Ricardo nun ba_1n1 çekti i serbest d1_ ticarete dayalı klasik (Manchester) ö retidir. 1980 lerden itibaren sunulan küreselle_me-uluslararası bütünüle_me sloganları1n kökeninde de Manchester ö retisi yatmaktadır. Bu ö retinin günümüzdeki ö eleri serbest sermaye hareketleri ve çok uluslu _irketler(ÇU^)^ dir. Sermaye hareketlerinin bu denli serbestli i ve kontrol edilemezli i, planlamayı, yatırımları planlamayı yapmayı olanaksız hale getirmektedir. Bu nedenle ulusal planlamayı yerini artı1k projecilik almı_tır Ancak plan yerine piyasayı koyarak, bireylerin iyiniyetine ve yurttalı1k anlayı_1na dayanarak, geli_me ile çevre koruma amacı arasında denge öngören sürekli ve dengeli geli_me (sustainable development) nasılı sa lanacaktır bunu kimse bilmemektedir. Sovyet bloğunun da 1lması1ndan sonra ortaya atılan Yeni Dünya Düzeni , artı1k tek kalmı_ metropol (ABD) ile dünyanın geri kalanı arasında sömürgeci ili_kileri kurarak bunu dünyanın tamamına yaymak ve peki_tirmek olarak tanımlanmaktadır. Bu ba 1mlı1k ili_kisi askeri ve siyasi alanda oldu u kadar bu amacı gerçekle_tirecek tek taraflı mübadele kuralları ve gümrük tarifeleri ile, ekonomik alanda da kurulmak istenmektedir. Ekonomik alanda i_letilmek istenen sistemin özeti _udur: ..-Prensipte sanayile_melerine yardımcı olmak için- aslında ise i_çi ücretlerinin çok düşük oldu u ve altyapı masrafları1nı ba 1mlı hükümetler tarafından ödendi i ülkelere postü sermi_ olan, Kuzey in çok uluslu _irketlerine karlıları1nı artırmaları1na imkan vermek için, Latin Amerika ülkelerine yatırımları, krediler ve hatta ba 1_ları yapıları. Öte yandan da, bu ülkelere gelen hammaddelerin fiyatları dü_ürölür, böylelikle de mübadeleler gittikçe daha fazla çarpık hale getirilir . Böylelikle serbest sermaye hareketleri ve ÇU^ eliyle ba 1mlı1k ve sömürü ili_kisi kurulmu_ olmaktadır. Ancak bu durumun bir ba 1mlı1k ve sömürü ili_kisi oldu u gizlenmeye çalı_1larak geli_mekte olan ülkelere ça 1n gere i, geli_menin ve ça da_la_manın biricik yolu ya da kaçırılmaması gereken bir tren olarak sunulmaktadır. Oysa bir yazarın vurguladı 1 üzere; .. Sistem gezegenin öteki ülkelerini ekonomik denetimi altına almanın kibarlık olsun diye, küreselle_me koymu_ rahatlıkla denebilir.

Küreselle_me hukuk alanında da kendini hissettirmektedir. Çünkü küreselle_menin hedefi ulus devleti yanısıra onun hukukudur aynı zamanda. Ulusal hukuku daraltan uluslararası tahkim ve MAI (Çok Taraflı Yatırım Anlaşması) gibi yeni kurumlar getirilerek sermayenin çikarı ulus devleti ve halkın önüne konulmaktadır. Böylelikle ulusal hukuk küreselle_me ile yıkılırken küresel emperyalizmin önündeki tüm engellerin kaldırılması istenmektedir. Bu ba lamda ülkemiz gibi geli_mekte olan ülkelere bazı etkin uluslararası kurumların doğrudan ya da dolaylı olarak önerdi i ba 1msız idari otoritelerin ülkemizde tarımın da içinde oldu u bir çok sektörde giderek yaygınlaşması (Telekomünikasyon Kurumu, ^aker ve Tütün Kurumu gibi) ilgi çekicidir.

Kurumsal çerçevenin çizildi i bu bölümün a_1daki de erlendirme ile bitmektedir.

Öte yandan, planlamayı ve tarımsal desteklemenin olmadığı 1, çevre sorunları1nı gözardı edildi i, bireysel karın toplum yararına ye lendi i, her _eyi bir görünmez el e b1rakan bir dizgede (serbest piyasa dizgesinde) tarım toprakları1nı korunması giderek zorlaşmaktadır. Çünkü; IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurulu_lara ba 1mlı duruma gelen/getirilen geli_mekte olan ülkelerin

ulusal politikalar1, bu kurulu_lar1n politika ko_ullu kredileri ve d1_yard1mlarla biçimlendirilmektedir. Küreselle_meyi savunan bu politikalar1n temelde, serbest piyasa ekonomisini egemen k1lmaya, d1_ticaretin ve yabanc1 sermayenin önündeki tüm engelleri kald1rmaya yönelik olduklar1 görülmektedir. Böyle bir politika, ihracata dayal1 büyüme modelinin benimsenmesi ve sanayi ve yabanc1 sermayenin tar1ma ye lenmesini gerektirmektedir. Örne in, (geleneksel yer seçimi kuram1 do rultusunda) sanayi ve yabanc1 sermayenin 0stanbul, 0zmir gibi sermayenin yönetsel öze i durumundaki kentlerin çevresindeki 0zmit, Adapazar1 gibi kentleri kurulu_yeri olarak seçimi, bu kentlerde tar1m1n ve tar1m topraklar1n1n gözard1 edilmesine yol açmaktadır. Bu durumda tar1m topraklar1n1n tar1m d1_1 amaçlarla kullan1m1, özellikle an1lan kentlerde, serbest d1_ticarete (ihracata dayal1 büyüme modeli) dayal1 bir politikan1n kaç1nılmaz bir sonucu olarak kar_1m1za ç1kmaktadır.

Bir sonraki bölümde, önce ülkemizdeki serbest piyasa-serbest ticarete dayal1 politikalar incelenmekte ve ard1ndan 1950 den günümüze tar1m topraklar1 ile ilgili izlenen politikalar1n (ekonomi ve sanayile_me, tar1m, kentle_me ve konut, çevre, altyap1, turizm) tar1m topraklar1 üzerindeki etkileri ortaya konmaktadır. Bölüm; konunun tüzel boyutunun (Anayasa, Uluslararası Antla_malar ve Öteki Belgeler, Yasalar, Yönetmelikler) ve yönetsel boyutunun (Yönetsel Yap1 ve Yönetsel Sorunlar, Planlama (Genel, Çevresel Etki De erlendirmesi, Aktar1labilir Omar Hakk1, Omar Hakk1n1n Sat1n Al1nmas1) analizini yapmaktadır. Yazar Anla_1ld1 1 üzere, hangi yöntem ya da teknik kullan1l1rsa kullan1ls1n belirli bir orandaki toprak d1_1nda tar1m topraklar1n1n tar1m d1_1 amaçlarla kullan1m1na engel olunamamaktadır. Dolay1sıyla, yukardaki yöntem ve teknikler tüzel, kurumsal ve akçal olarak Türkiye ye uygun duruma getirilmi_ ve uygulanm1_ olsalar da ancak belirli ölçülerde tar1m topraklar1 korunmas1 olasıdır, denebilir. Bir ba_ka deyi_le, verimli tar1m topraklar1n1n tar1m d1_1 amaçlarla kullan1m1n1n önlenmesinde, yaln1zca bu yöntem ve tekniklerin kullan1lmas1n1n, ülkemiz için kal1c1 bir çözüm olabilece ini ileri sürmek güçtür. sonucuna ula_maktadır.

Tar1m topraklar1n1n tar1m d1_1 amaçlarla kullan1m biçimleri ise sanayinin yer seçimi (organize sanayi bölgeleri toprak sanayii, serbest bölgeler), yerle_im ve konut, altyap1 ve turizm ba_1lklar1 alt1nda incelenmektedir.

Çal1_ma Adapazar1 ndaki sanayi firmas1 sahiplerini ve köylüleri kapsayan bir alan ara_t1rmas1 sonlanmaktadır. Alan ara_t1rmas1 ile ilgili en çarp1c1 iki sonuçtan birincisi, köylülerin tar1m topraklar1n1n korunmas1nda sanayicilere göre çok daha duyarlı olmaları, ekonomik aç1dan zorunlu olmadıkça topraklar1n1 satmak istememeleri, ikincisi ise, sanayicilerin tar1m topraklar1n1n korunmas1 konusunda duyarsız olmadıkları halde (% 90) buna uygun davranmamalarıdır.

Çal1_man1n sonuç bölümünde ise, çal1_mada varılan sonuçlar verilmekte ve Türkiye de tar1m topraklar1n1n tar1m d1_1 amaçlarla kullan1m1n1n nedenlerini aç1klamaya yönelik bir model sunulmaktadır. Modelde, Serbest Piyasa Dizgesi, tar1m topraklar1n1n tar1m d1_1 amaçlarla kullan1m1n1n temel nedeni olarak gösterilmektedir.

***

Sosyal Araştırmalar Vakfı (SAV), Do anın ve çevrenin bozulmasını önleyerek, ekolojik dengenin korunması için gerekli araştırmaları ve çalışmaları yapmayı amaç maddeleri arasında saymı ve kurucu üyelerinden Dr. Necla YIKILMAZ ın, hem küreselleşmenin ve dayatılan Yeni Dünya Düzeninin hem de Çevre çalışmalarının arakesitinde bulunan Yeni Dünya Düzeni ve Çevre kitabının Küreselleşme dizisinin ilk kitabı olarak yayımlanmıştır.

Şimdi, sayın Dr. Murat Kayıkçının Türkiye de Tarım Topraklarının Tarım Dışı Amaçlarla Kullanımı Adapazarı Örneği başlıklı doktora tezini aynı dizinin üçüncü kitabı olarak yayımlıyor ve kendisine teşekkür ediyoruz.

SAV olarak, insanın ve ülkemizin geleceğini hesaba katan, yarıdan topraklara, içtiği suya, soluduğu havaya ilişkin düğüncelerini içeren, insanların günlük yaşamlarına müdahale etmelerinde, geleceğine yönelik tasarımlar oluşturmalarında yol gösterici, deney aktarıcı olan araştırmaları, çalışmaları desteklemeye devam edeceğimizi bir kez daha belirtiyor; bu çalışmanın kendimizi de aralarında gördüğümüz; toprakta karınca, suda balık, havada kuş kadar çok, korkak, cesur, cahil, hakim ve çocuk olanların doğayla barışık ve onun bir parçası olan yeni bir dünya için çabalarına bir katkı olmasını diliyoruz.

Saygılarımızla

SAV YK

[i] Nazım Hikmet, Şaban Olu Selim ile Kitabından

YORMO BÖRÖNCÖ YAPRAK

Toprağın ismiyle başlıyoruz.

Sen ki toprağın

seni sevmeyi bilmeli.

Sendedir ekinimizin tohumu

ve yap1lar1m1z1n temeli

Demirimiz ve k6m6r6m6z sendedir.

Sendedir r6zgarlar1n gibi geçen 6mr6m6z,

sendedir..

Sen ki topraks1n

durup dinlenmeden de i_irsin.

Sen su damlalar1nda halkeyledin bizi.

Biz seni de i_tirip

De i_tirmedeyiz kendi kendimizi